

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์ ม.๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : ดร.โกสุม สายใจ
ผู้ตรวจ : นางสาวกัจจิรา องค์กริพร
นางสาวอิศราธรรณ แสงเผือก
นางเจียมรัตน์ ปานอุบล
บรรณาธิการ : ดร.สุดารัตน์ เทพพิมล

ผลิตโดย

บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิทิตสัมพันธ์
๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนียา ๓ ซอย ๑๐
ถนนรัตนวิเศษ ตำบลไทรมา อำเภอมือง
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖, ๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘, ๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓
โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๓๕๒๓
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com

ทัศนศิลป์ ม.๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : ดร.โกสุม สายใจ
ผู้ตรวจ : นางสาวกัจจิรา องค์กริพร
นางสาวอิศราธรรณ แสงเผือก
นางเจียมรัตน์ ปานอุบล
บรรณาธิการ : ดร.สุดารัตน์ เทพพิมล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มกราคม ๒๕๖๗
จัดทำและจัดจำหน่ายโดย : บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิทิตสัมพันธ์
๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนียา ๓ ซอย ๑๐ ถนนรัตนวิเศษ
ตำบลไทรมา อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖, ๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘, ๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓
โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๓๕๒๓
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com

ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๒๘๑-๔๓๑-๐
ราคา : ๘๙ บาท
พิมพ์ที่ : บริษัท พิมพ์าน พรินต์ติ้ง จำกัด
๑๖/๒๒ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลคลองข่อย
อำเภอบางกรือ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

“หนังสือเล่มนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด ห้ามทำซ้ำ คัดลอก เลียนแบบ
ทำสำเนาจัดแสดง หรือวิธีการอื่นใดไปเผยแพร่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด”

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ม.๑ เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

เนื้อหาภายในหนังสือมีด้วยกันทั้งหมด ๙ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย (๑) ความแตกต่างและความกลมกลืน
ของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม (๒) หลักการออกแบบ ความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืน และ
ความสมดุล (๓) หลักการวาดภาพทัศนียภาพ (๔) เอกภาพ ความกลมกลืนของเรื่องราวในงานปั้นหรืองานสื่อผสม
(๕) การออกแบบรูปภาพ สัญลักษณ์ หรืองานกราฟิกเพื่อนำเสนองาน (๖) การประเมินงานทัศนศิลป์ (๗) การระบุ
บรรยาย ลักษณะ รูปแบบงานทัศนศิลป์ของชาติและท้องถิ่น ในลักษณะของกรณีศึกษา (๘) การระบุและ
เปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย และ (๙) ความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ในวัฒนธรรมไทย
และสากล โดยในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วยตัวชี้วัด แนวคิดสำคัญ สารการเรียนรู้ คำถามนำสู่บทเรียน
เนื้อหาสาระ เพิ่มเติมเสริมความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก สรุป กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้ใน
ชีวิตประจำวัน คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้ และในส่วนสุดท้ายเล่มมีบรรณานุกรม และอภิธานศัพท์เพื่อเสริม
ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะแก่ผู้เรียน

ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย และผู้เรียบเรียง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน
ทัศนศิลป์ ม.๑ เล่มนี้ จะสามารถให้ความรู้และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้สอน ตลอดจนผู้สนใจศึกษาทั่วไป
เป็นอย่างดี หากมีข้อผิดพลาดประการใด ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย และผู้เรียบเรียง พร้อมน้อมรับคำติชม
เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

ดร.โกศล สายใจ

และ

ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย

สารบัญ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ความแตกต่างและความกลมกลืนของทัศนธาตุ ในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม..... ๑

๑ งานทัศนศิลป์.....	๒
๒ ความสัมพันธ์ระหว่างงานทัศนศิลป์ ทัศนธาตุ กับสิ่งแวดล้อม.....	๑๙
สรุป.....	๒๒
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๒๒
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	๒๒
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๒๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ หลักการออกแบบ ความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืน และความสมดุล..... ๒๓

๑ ความเป็นเอกภาพ.....	๒๔
๒ ความกลมกลืน.....	๒๖
๓ ความสมดุล.....	๒๘
สรุป.....	๓๑
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๓๑
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	๓๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๓๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ หลักการวาดภาพทัศนียภาพ..... ๓๒

๑ ความหมายของการวาดภาพ.....	๓๓
๒ การเขียนภาพทัศนียภาพ.....	๓๔
๓ หลักการเขียนภาพทัศนียภาพ.....	๓๔
สรุป.....	๔๔
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๔๔
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	๔๔
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๔๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ เอกภาพ ความกลมกลืนของเรื่องราวในงานปั้นหรืองานสื่อผสม..... ๕๕

๑ ศิลปะสื่อผสม	๕๖
๒ การถ่ายทอดเรื่องราวในงานศิลปะสื่อผสม	๕๙
สรุป	๕๒
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๕๒
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๕๒
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๕๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ การออกแบบรูปภาพ สัญลักษณ์ หรืองานกราฟิก เพื่อนำเสนองาน.... ๕๓

๑ การออกแบบรูปภาพ	๕๗
๒ การออกแบบสัญลักษณ์	๕๙
๓ การออกแบบกราฟิก	๖๒
๔ การนำเสนองานออกแบบ	๗๐
สรุป	๗๓
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๗๓
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๗๓
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๗๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ การประเมินงานทัศนศิลป์ ๗๔

๑ ความหมายของการประเมินงานทัศนศิลป์	๗๕
๒ ประเภทของการประเมินงานทัศนศิลป์	๗๕
๓ การคิดในการประเมินงานทัศนศิลป์	๗๖
๔ การประเมินคุณค่างานทัศนศิลป์	๗๗
๕ การกำหนดเกณฑ์เพื่อการประเมินงานทัศนศิลป์	๘๓
สรุป	๘๔
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๘๔
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๘๔
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๘๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ การระบุ บรรยาย ลักษณะ รูปแบบงานทัศนศิลป์ของชาติ และท้องถิ่นในลักษณะของกรณีศึกษา..... ๘๕

๑ ลักษณะรูปแบบงานทัศนศิลป์ของไทย	๘๖
๒ ทัศนศิลป์ระดับท้องถิ่น	๘๖
๓ ทัศนศิลป์ของชาติ	๘๗
๔ เอกลักษณ์ของงานทัศนศิลป์ไทย	๑๐๖
๕ ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรม	๑๑๐
สรุป	๑๑๑
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๑๑
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๑๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๑๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ การระบุและเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ๑๑๒

๑ งานสถาปัตยกรรมไทย	๑๑๓
๒ เรือนไทย	๑๑๖
๓ การเปรียบเทียบเรือนไทยของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย	๑๑๘
สรุป	๑๓๔
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๓๔
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๓๔
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๓๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙ ความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ ในวัฒนธรรมไทยและสากล..... ๑๓๕

๑ งานทัศนศิลป์เพื่อเลียนแบบความงามของธรรมชาติ	๑๓๘
๒ งานทัศนศิลป์เพื่อสะท้อนวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า	๑๔๐
๓ งานทัศนศิลป์เพื่อสะท้อนวัฒนธรรมด้านศาสนา	๑๔๓
๔ งานทัศนศิลป์เพื่อสะท้อนวัฒนธรรมด้านการเมืองการปกครอง	๑๔๖
๕ งานทัศนศิลป์ที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมสากล	๑๔๙
สรุป	๑๕๑
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๕๑
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๕๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๕๑

บรรณานุกรม ๑๕๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ความแตกต่างและความกลมกลืนของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัด

ศ ๑.๑ ม.๑/๑ บรรยายความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ความรู้เรื่องทัศนธาตุ

แนวคิดสำคัญ

ทัศนศิลป์ เป็นการแสดงออกของมนุษย์ที่สามารถรับรู้ความงามด้วยการมองเห็น ซึ่งเราสามารถมองเห็นงานทัศนศิลป์ในรูปแบบของทัศนธาตุอยู่ในสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ถือเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เรามองเห็นภาพได้อย่างสวยงาม การมองเห็นทัศนธาตุในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการมองเห็นและสัมผัสความงามไปในขณะเดียวกัน ดังนั้น การฝึกให้รู้จักการมองสิ่งแวดล้อมตามหลักทัศนธาตุ จึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์การมองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

สาระการเรียนรู้

๑. งานทัศนศิลป์
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างงานทัศนศิลป์ ทัศนธาตุ กับสิ่งแวดล้อม

คำถามนำสู่บทเรียน

นักเรียนคิดว่าดอกกุหลาบประกอบด้วยเส้น รูปทรง รูปทรง น้ำหนักหรือความอ่อนแก่ของ สี พื้นผิว ในลักษณะใดบ้าง

๒

ทัศนศิลป์ ม.๑

ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดที่ได้จากสิ่งแวดล้อมหรือจากจินตนาการ ให้ผู้อื่นเข้าใจเจตนาของผู้สร้างสรรค์ผลงาน งานศิลปะที่มีคุณค่าจึงสร้างสรรค์ขึ้นจากปัญญาและจินตนาการของมนุษย์

งานทัศนศิลป์

งานศิลปะ (Art) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงาม ความดี และความประทับใจให้แก่บุคคลและสังคม โดยมีเนื้อหาสาระที่สะท้อนหรือกระตุ้นให้เกิดความคิดที่ดีเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และมีการออกแบบการจัดภาพ การจัดองค์ประกอบของภาพ จนกลายเป็นผลงานที่สวยงาม เป็นสิ่งที่มีคุณงาม (Aesthetic Objects) ประดับในสิ่งแวดล้อม ศิลปะแบ่งออกเป็น ๒ สาขาใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สาขาจิตรศิลป์ (Fine Art) เป็นงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้เกิดสิ่งที่มีคุณงามสนองความต้องการทางอารมณ์ จิตใจของผู้สร้างงานเป็นสำคัญ ในขณะที่เราก็แสดงหรือสะท้อนเนื้อหาเรื่องราวที่ตีความ กระตุ้นให้ผู้ชมเกิดอารมณ์และความรู้สึกที่ดี ที่ส่งผลให้เกิดความดีงามขึ้นในใจ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข

๒. สาขาประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) เป็นงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตประจำวันได้สะดวกสบายขึ้น โดยใช้หลักการทางศิลปะในการออกแบบและผลิตให้มีทั้งประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม ในขณะเดียวกันสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนในสังคมที่ต้องการใช้สิ่งของ หรือผลิตภัณฑ์ที่มีทั้งประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม

สาขาจิตรศิลป์ แบ่งออกเป็น แขนงทัศนศิลป์ที่เป็นศิลปะที่รับรู้ด้วยการมองเห็น และสถาปัตยกรรมที่รับรู้ด้วยการฟังและการมองเห็นไปพร้อมกัน หนังสือเล่มนี้จะกล่าวเฉพาะศิลปะแขนงทัศนศิลป์ ดังนี้

ทัศนศิลป์ (Visual Art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่รับรู้ด้วยการมองเห็น จำต้องได้ เช่น งานจิตรกรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม ผลงานเหล่านี้เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจินตนาการ ความคิดของศิลปินผู้สร้างงาน อันเนื่องมาจากแรงบันดาลใจต่าง ๆ (Inspiration) จากประสบการณ์ของศิลปินแต่ละคน ผู้ชมงานทัศนศิลป์นี้จะรับรู้คุณค่า เนื้อหา เรื่องราว และความสวยงามของรูปแบบ รูปทรง ได้ทางจักษุประสาท (ตา) ซึ่งเป็นอวัยวะรับสัมผัสที่มนุษย์ใช้ในการรับรู้มากที่สุดถึงร้อยละ ๗๕

ประเภทงานทัศนศิลป์ ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ของมนุษย์ ที่แสดงออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สำคัญที่นำมาใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้าทางมานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลปะได้เป็นอย่างดี ประกอบด้วย

๑. การวาดเส้น (Drawing)

เป็นพื้นฐานสำคัญของงานทัศนศิลป์ และการออกแบบ โดยการสร้างภาพสองมิติ คือ มีความกว้างและความยาว โดยวิธีที่ง่ายและรวดเร็ว ที่เรียกกันทั่วไปว่า การร่างภาพ การสเก็ตซ์ภาพ (Sketching) โดยใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกาและหมึก เครยอง ชอล์ก ดินสอสี ปากกามาร์กเกอร์ หรือแม้แต่ นิ้วมือของตนเอง โดยทั่วไปจะเขียนบนกระดาษ ผ้า แผ่นกระดาษ เป็นต้น

งานวาดเส้น วาดโดยใช้ดินสอ EE

๒. จิตรกรรม (Painting) เป็นงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการวาดและระบายสี เนื่องจากส่วนใหญ่จะวาดลงบนพื้นระนาบ เช่น ผนัง กระดาษ แคนวาส เป็นต้น จึงจัดเป็นงาน ๒ มิติ แต่งานบางชิ้นโดยเฉพาะงานที่เขียนในลักษณะเหมือนจริงตามที่มีมองเห็น ผู้สร้างงานจะเขียนให้ดูมีความหนา ความนูนหนาหรือดูลึกเข้าไปในภาพ ที่เรียกว่าเป็นมิติที่สาม ในความรู้สึก (หมายเหตุ : บางตำรารวมการวาดเส้นไว้ในงานจิตรกรรม)

จิตรกรรมฝาผนัง เขียนราวปี พ.ศ. ๒๔๑๐-๒๔๑๗ สื่อถึงการแต่งกายวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมท้องถิ่นของหมสาวชาวเมืองอินทรีปัด เรืองราว คัณหณกุมารชาตค ผนังทางด้านทิศเหนือ ในอุโบสถ วัดภูมินทร์ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

๓. การพิมพ์ (Printing) เป็นการทำสำเนาภาพหรือรูปรอยใด ๆ ลงบนวัสดุที่ต้องการพิมพ์ เช่น กระดาษ ผ้า ไม้ กระดาษ เป็นต้น โดยการกด หรือการใช้แม่พิมพ์ เครื่องกล วิธีเคมี หรือวิธีอื่นใดเพื่อให้เกิดเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ขึ้นหลายสำเนา สามารถจำแนกชนิดของแม่พิมพ์ได้เป็น การพิมพ์พื้นนูน การพิมพ์พื้นราบ การพิมพ์ร่องลึก และการพิมพ์ออฟเซต

คลื่นยักษ์นอกฝั่งคะนะกะวะ (The Great Wave Off Kanagawa) ปี ค.ศ. ๑๘๒๙-๑๘๓๒ เป็นภาพพิมพ์แกะไม้ สื่อถึงคลื่นขนาดใหญ่ที่ถูกลมพัดเข้าใส่เรือประมงในจังหวัดคานางาวะ มีภาพหลังเป็นภูเขาไฟฟูจิ โดย คัตสึชิกะ โฮกุไซ (Katsushika Hokusai) ศิลปินชาวญี่ปุ่น

๔. งานภาพถ่าย (Photography) เป็นการบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพ (Camera) ตามที่ผู้ถ่ายภาพประทับใจหรือต้องการสื่อความหมายไปยังผู้ชม โดยทั่วไปเป็นทั้งภาพคน สัตว์ สิ่งของ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม กล้องถ่ายภาพมีระบบการบันทึกด้วยแสง การควบคุมแสงให้ตกกระทบบนวัตถุไวแสง จนกล่าวได้ว่าภาพถ่ายเป็นการเขียนภาพด้วยแสง

งานภาพถ่าย ที่ศูนย์ภาพของน้ำตก สื่อถึงความสวยงามของธรรมชาติ

เพิ่มเติมเสริมความรู้

มนุษย์รู้จักการแกะสลักแล้วแต่สมัยก่อนเป็นภาพมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ในสมัยอียิปต์มีการแกะไม้ เพื่อนำมาใช้ประทับตรา ในดินแดนบาบิโลเนีย มีการทำตราประทับต่าง ๆ ด้วยอิฐ ส่วนในกรุงโรม ใช้ตราประทับที่ทำด้วยดินเหนียว นอกจากนี้ มนุษย์สมัยโบราณยังนำวิธีการพิมพ์ประทับตรา (Stamp) ไปใช้ติดราบบนตัวสัตว์หรือบนตัวนักโทษ แต่สำหรับการแกะแม่พิมพ์ไม้แล้วพิมพ์ให้ได้หลาย ๆ ภาพบนวัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษ ผ้า เริ่มกำเนิดขึ้นในจีน

๕. ประติมากรรม (Sculpture) เป็นงานทัศนศิลป์ที่มีลักษณะ

เป็นงาน ๓ มิติ โดยมีทั้งความกว้าง ความยาว และความหนา เป็นงานที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งผู้สร้างงานด้านนี้ใช้วิธีการบวนการ การปั้น การหล่อ การแกะสลัก โดยใช้วัสดุที่เป็นดินเหนียว ดินน้ำมัน ไม้ หิน ประติมากรรมบางชิ้นมีการปั้นด้วยวัสดุไม่คงที่เป็นต้นแบบแล้วหล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ เป็นต้น เพื่อให้มีความคงทน อยู่ได้ยาวนาน เช่น พระพุทธรูป อนุสาวรีย์ของบุคคลสำคัญต่าง ๆ

ทัศนธาตุ (Visual Elements)

ในงานทัศนศิลป์จะมีองค์ประกอบหรือส่วนประกอบสำคัญร่วมกัน และเป็นแนวทางการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์และการรับรู้คุณค่าของผู้ชม เรียกว่า ทัศนธาตุ (Visual Elements) ได้แก่

๑. เส้น (Line) เส้นเกิดจากจุดที่เรียงชิดติดกัน

จนไม่มีช่องว่าง และเส้นเป็นที่เริ่มต้นของทัศนธาตุอื่น ๆ โดยการขีด ลาก ด้วยวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกา พู่กัน เป็นต้น เป็นเส้นเป็นแนวที่แสดงทิศทางต่าง ๆ ได้ในอีกกรณีหนึ่ง เส้นมีหลายแบบ โดยแบ่งออกเป็น

๑) เส้นตรง (Straight Line)

(๑) เส้นตรงแนวตั้ง (Vertical Line) เป็นเส้นที่ตั้งตรงหรือเป็นเส้นที่ทำมุม ๙๐ องศากับพื้นโลกซึ่งบางครั้งเรียกว่า เส้นตั้ง เมื่อนำไปใช้ในงานทัศนศิลป์จะให้ความรู้สึก มั่นคง แข็งแรง เป็นเส้นสำคัญที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรม แสดงออกถึงความเที่ยงตรง ยุติธรรม

งานประติมากรรม ชื่อ The Indian : The Dying Chief Contemplating the Progress of Civilization ปี ค.ศ. ๑๘๕๖ โดย โทมัส ครอว์ฟอร์ด (Thomas Crawford) จัดแสดงที่สมาคมประวัติศาสตร์นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา สื่อถึงการสิ้นสุดลงของชนพื้นเมืองชาวอินเดียนแดง เมื่อเผชิญกับความก้าวหน้าของชาวอเมริกันผิวขาว

งานทัศนศิลป์ที่ให้ความสำคัญกับเส้นตรงแนวตั้ง : ตึกแฝดปิโตรนาส (Petronas Twin Towers) ที่กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย สร้างปี ค.ศ. ๑๙๙๒ สถาปนิกโดย เซซาร์ เพลลี (Cesar Pelli) ดีเจย์ เซรีโก (Deejay Cerico) เจ ซี. กิโนโต (J.C. Guinto) และ โดมินิก ซาโบ (Dominic Saibo) สื่อถึงความทันสมัยและความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของมาเลเซีย

(๒) เส้นตรงนอน (Horizontal Line) เป็นเส้นตรงแนวนอน หรือแนวราบไปกับระดับพื้นโลก เมื่อนำไปใช้ในงานทัศนศิลป์จะให้ความรู้สึกสงบ เรียบ ราบเรียบ ผ่อนคลาย กว้างขวาง เหมือนผิวน้ำที่ไม่มีคลื่นลม

งานทัศนศิลป์ที่ให้ความสำคัญกับเส้นตรงแนวนอน สะพานโกลเดนเกต (Golden Gate Bridge) ที่เมืองซานฟรานซิสโก สร้างปี ค.ศ. ๑๙๓๓ ออกแบบโดย โจเซฟ สเตรสส์ (Joseph Strauss) เออร์วิง มอร์โรว์ (Irving Morrow) และชาร์ลส์ ดี. เอลลิส (Charles Ellis) สื่อถึงความมหัศจรรย์ทางวิศวกรรมแห่งซานฟรานซิสโก ประเทศสหรัฐอเมริกา

(๓) เส้นตรงแนวเฉียง หรือเส้นเอียง (Diagonal Line) เป็นเส้นที่ทำมุมในองศาต่าง ๆ กับพื้นโลก ยกเว้น ทำมุม ๙๐ องศา ซึ่งเป็นเส้นตั้งฉากกับพื้นโลกดังที่กล่าวในข้อ (๑) เมื่อนำไปใช้ในงานทัศนศิลป์จะให้ความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่แน่นอน แปรปรวนได้ตลอดเวลา อาจพุ่งขึ้นหรือตกลงก็ได้ ถ้าต้องการใช้บอกทิศทางมักใช้ร่วมกับหัวลูกศร ใช้เป็นสัญลักษณ์ของความเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและรุนแรงได้ ใช้เป็นสัญลักษณ์ของกราฟ เส้นตรงแนวเฉียง เรียกว่า เส้นทแยงมุม เป็นเส้นที่ลากเชื่อมระหว่างมุมในรูปสี่เหลี่ยมหรือรูปหลายเหลี่ยม

ตึกเพชร (Bu Dianon) ในมหาวิทยาลัยกรุงเทพ ใช้เส้นเฉียงเป็นแนวภายนอกอาคาร สร้างปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ออกแบบโดย บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด (A49) สื่อถึงการสร้างสรรคในระดับชาติและนานาชาติ

(๔) เส้นตรงในลักษณะอื่น ๆ เช่น เส้นฟันปลาหรือเส้นซิกแซก (Zig-zag Line) เป็นเส้นตรงหลายเส้น ต่อสลับกัน ขึ้นลงในระยะเท่า ๆ กัน ให้ความรู้สึกรุนแรง ตื่นเต้น ไปจนถึงขัดแย้งกัน

งานสถาปัตยกรรมที่ให้ความสำคัญกับเส้นฟันปลาหรือเส้นซิกแซก สื่อถึงการเคลื่อนไหวอย่างเป็นจังหวะ มีระเบียบ ไม่ราบเรียบ : กระท่อมริมหาด ที่เมืองบลิส (Blyth) ประเทศอังกฤษ

ส่วนเส้นประ (Dashed Line) เป็นเส้นตรงสั้น ๆ หรือขาดเป็นช่วง ๆ โดยทั่วไปจะมีระยะห่างเท่า ๆ กัน ให้ความรู้สึกว่างไม่สมบูรณ์ ในงานเขียนแบบใช้แทนแนวเส้นที่ถูกบังไว้ ใช้เป็นสัญลักษณ์บนถนนที่สื่อถึงเส้นทางที่แซงหรือเปลี่ยนช่องทางได้ แต่ถ้าเป็นเส้นที่บ่งชี้ส่วนมากจะใช้กับถนนโค้งอันตราย ห้ามแซงอย่างเด็ดขาด

เส้นประสีขาวบนถนน สื่อถึง รถจะเดินทางไปทิศทางเดียวกัน ไม่มีการสวนเลน ขับรถตลอดเส้นทางไม่ได้ ยกเว้นจะเปลี่ยนเลนเท่านั้น

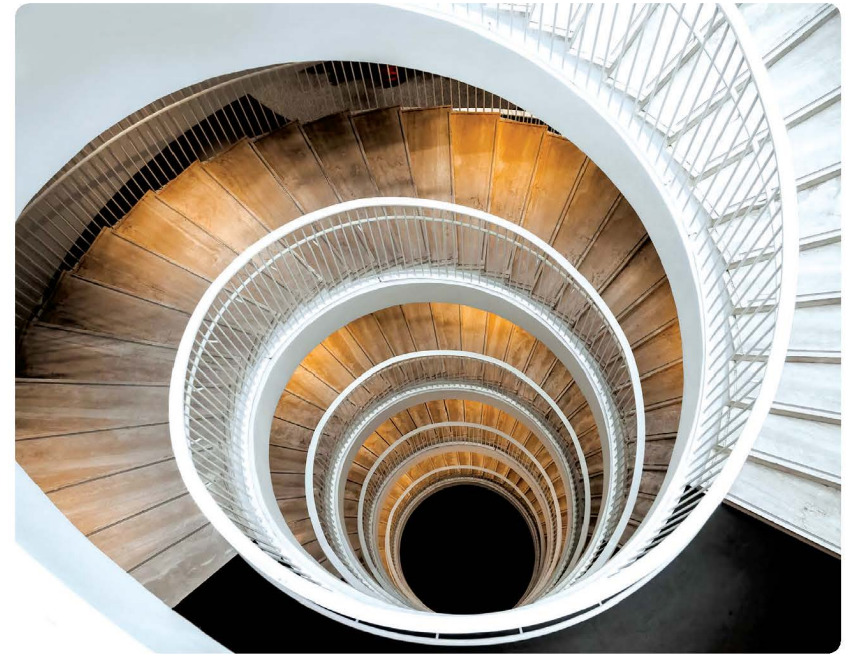
๒) เส้นโค้ง (Curve Line) เป็นเส้นที่ไม่ใช่เส้นตรง แต่จะโค้งไปตามผิวโค้งของโลกที่มีลักษณะเป็นทรงกลม โดยทั่วไปจะให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง เส้นโค้งมีหลายลักษณะ เช่น

(๑) เส้นโค้งขึ้นหรือโค้งลง เป็นเส้นที่โค้งแบบกระแทะหงาย หรือเชือกหย่อนแบบตกท้องช้าง ซึ่งมีแนวของเส้นคล้ายกับยกมือทั้งสองข้างขึ้นสู่ท้องฟ้า ให้ความรู้สึกร่าเริง ตีใจ สนุกสนาน

(๒) เส้นโค้งลง เป็นเส้นโค้งคว่ำเหมือนหลังเต่าหรือกะละมังคว่ำ ให้ความรู้สึกอ่อนโยนไปในทางเศร้าหมอง หงอยเหงาม และการรอคอย

(๓) เส้นคด เป็นเส้นโค้งขึ้นโค้งลงต่อเนื่องสม่ำเสมอ คล้ายคลื่นในทะเล จึงให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวต่อเนื่อง อ่อนช้อย นุ่มนวล

(๔) เส้นโค้งกันหอย เป็นเส้นโค้งต่อเนื่องกัน โดยโค้งวนจากวงใหญ่เข้าไปเล็กลงเป็นจุดคล้ายกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว หมุนวนอยู่ในกรอบ อึดอัด

งานสถาปัตยกรรมที่ใช้เส้นโค้งกันหอย เช่น บ้านโดวน สื่อถึงความเคลื่อนไหวไม่มีสิ้นสุด มีจังหวะ มีสมดุล

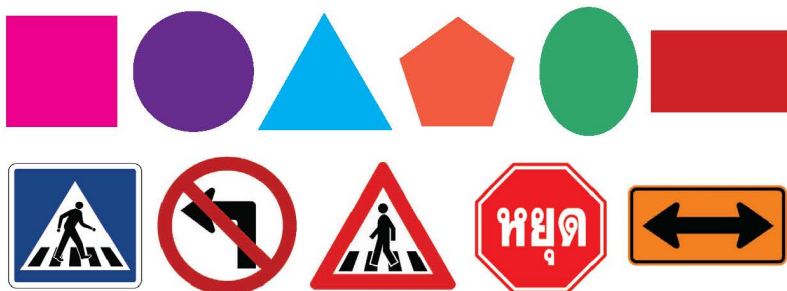
๓) เส้นอิสระ (Free Line) เป็นเส้นที่เกิดจากการขีดเขียนไปเรื่อย ๆ ตามอารมณ์ที่ผู้สร้างงานต้องการแสดงออก มีลักษณะที่ไม่ใช่เส้นตรง เส้นโค้ง จึงเป็นเส้นที่ยังไม่มีชื่อเรียก เมื่อนำไปใช้ในงานทัศนศิลป์จะให้ความรู้สึกปลดปล่อย มีความเป็นอิสระ ไม่มีขอบเขตจำกัด จนบางครั้งให้ความรู้สึกสับสน วุ่นวาย ยิ่งเหยิง ขาดความเป็นระเบียบ เป็นต้น

งานทัศนศิลป์ให้ความสำคัญกับเส้นอิสระ สื่อถึงความเป็นธรรมชาติ ความอ่อนคลา่ย มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง

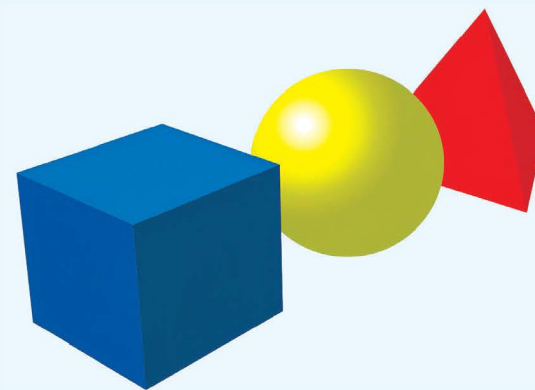
๒. รูปร่างและรูปทรง (Shape & Form)

รูปร่าง (Shape) เกิดจากการลากเส้นหรือวาดเส้นเป็นรูปภาพต่าง ๆ ตามต้องการ โดยทั่วไปเรียกว่า เส้นรอบนอก (Outline) หรือเส้นรอบวัตถุ มีลักษณะแบนราบเป็น ๒ มิติ ประกอบด้วย ความกว้างและความยาว

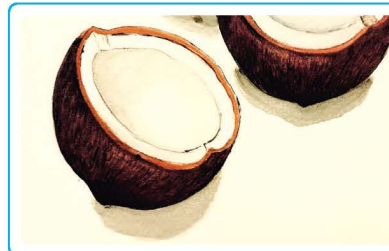
รูปร่าง นิยมใช้ในการออกแบบสัญลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์เครื่องหมายจราจร

รูปทรง (Form) เกิดจากการวาดเป็นรูปภาพต่าง ๆ ตามต้องการ มีการใช้เส้นหรือสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่เพื่อให้ภาพที่เขียนขึ้นดูมีความหนา มีทั้งความกว้าง ความยาว และความลึก ทำดูเหมือนของจริง เป็น ๓ มิติ หรืออาจกล่าวได้ว่า รูปทรงเกิดจากการเขียนเป็นรูปร่างแล้วลงน้ำหนักอ่อนแก่ให้ดูมีความหนาหรือความลึก

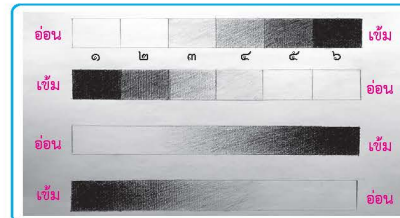

รูปทรง

๓. น้ำหนัก (Value) หมายถึง ความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูกแสงตกกระทบวัตถุ ทำให้วัตถุแต่ละส่วนมีน้ำหนักอ่อนแก่แตกต่างกัน โดยเฉพาะส่วนที่ถูกแสงจะสว่างชัดเจนมากกว่าส่วนที่เป็นเงา การลงน้ำหนักหรือการแรเงาทำให้ภาพดูเป็นรูปทรง มีปริมาตร และเกิดระยะใกล้ไกลในภาพ

วัตถุแสดงส่วนที่ถูกแสงและส่วนที่เป็นเงา

น้ำหนัก ๖ ระยะ
จากเบาหรืออ่อนสุดถึงน้ำหนักเข้มหรือหนักสุด

๔. สี (Color) เกิดจากแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ส่องกระทบผิวของวัตถุ ซึ่งผิวของสิ่งที่เป็นธรรมชาติจะดูดซับสีส่วนหนึ่งไว้แล้วสะท้อนสีบางส่วนเข้าสู่ดวงตาซึ่งเป็นระบบการมองเห็นของมนุษย์ ปรากฏให้เห็นเป็นสีต่าง ๆ ตามที่ปรากฏเป็นสีต่าง ๆ ในธรรมชาติ ส่วนสีที่มนุษย์สร้างขึ้นจะเป็นสีที่มีการคิดหรือสังเคราะห์ขึ้นมาใช้ตามความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของแต่ละชนิด ซึ่งเราสามารถเปลี่ยนสีได้ตามหลักการผสมสีในแต่ละประเภท

สีของวัตถุในธรรมชาติ

สีของวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น

จำแนกสีเพื่อการศึกษา ได้ดังนี้

๑. **สีที่เป็นวัตถุธาตุ (Pigment)** เป็นเนื้อสี สีเกิดจากวัตถุธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ แร่ธาตุ เป็นต้น ส่วนใหญ่ทำเป็นผงละเอียด เวลาใช้ต้องผสมกับน้ำ กาวหรือยางไม้ เพื่อให้ติดกับพื้นระนาบที่รองรับภาพ เป็นสีที่ใช้ในงานจิตรกรรมยุคแรก เช่น สีฝุ่น

๒. **สีที่เป็นแสง (Spectrum)** จากการทดลองของนักฟิสิกส์ชื่อ เซอร์ไอแซก นิวตัน (Sir Isaac Newton) ที่ศึกษาธรรมชาติพื้นฐานของแสง สี และการมองเห็น โดยการใช้แท่งแก้วปริซึมแยกแสงอาทิตย์ออกมาให้เห็นเป็นแถบสีต่าง ๆ และสรุปว่าแสงสีขาวจากดวงอาทิตย์แท้จริงแล้วประกอบไปด้วยสีสันทันของรุ้ง ซึ่งต่อมากำหนดเป็น ๗ สี ได้แก่ สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน สีคราม สีม่วง

สีเป็นสิ่งสำคัญในการศิลปะและการออกแบบ ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้มีการศึกษาเรื่องราวของสีอย่างจริงจังและมีการสังเคราะห์สีต่าง ๆ ขึ้นใช้ เพื่อให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับประเภทของงานที่มีความจำเป็นในการใช้สีหลากหลายรูปแบบในปัจจุบัน นอกจากจะใช้สีในวงการศิลปะแล้ว ยังใช้ในการผลิตอาหารต่าง ๆ โดยใช้สีที่เป็นสารอินทรีย์มาสังเคราะห์เป็นวัตถุเจือปนสีผสมอาหาร (Food Color) ซึ่งมีลักษณะถูกต้องตามข้อกำหนดและปลอดภัยต่อการบริโภค

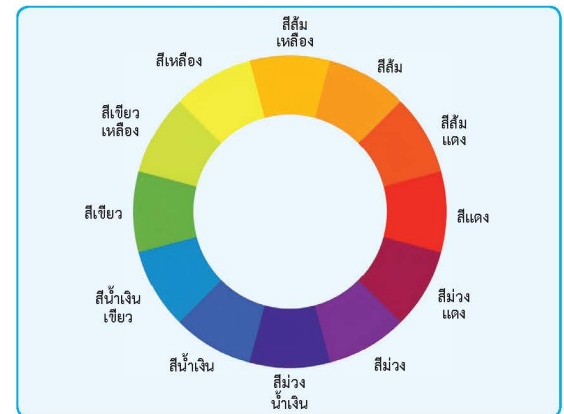
ในการนำสีไปใช้ในงานศิลปะ มีผู้รู้หลายท่านได้คิดหลักการ และทฤษฎีการใช้สีขึ้นเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา และการนำไปใช้ เช่น ทฤษฎีสีวัตถุธาตุ (Theory of Pigmentary Color) โดยกล่าวถึง สีขั้นต้นที่เป็นแม่สีวัตถุธาตุ (Pigmentary Color) ที่ผู้สร้างงานด้านจิตรกรรมหรือจิตรกร (Painter) ได้นำมาเป็นแนวทางหนึ่งในการใช้สีเพื่อการเขียนภาพ จึงเรียกกันว่า แม่สีช่างเขียน (Artist Color) โดยเริ่มจาก ๓ สี คือ สีแดง (Red-Crimson red) สีเหลือง (Yellow-Gamboge) สีน้ำเงิน (Blue-Prussian blue)

สีขั้นที่ ๑ (Primary Color) เป็นเนื้อสีแท้ในตัวเอง จึงเรียกว่า แม่สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน

สีขั้นที่ ๒ (Secondary Color) เกิดจากการนำแม่สีที่เป็นสีขั้นที่ ๑ จับคู่ผสมกันเกิดเป็นสีใหม่ขึ้นมาอีก ๓ สี คือ สีส้ม สีเขียว สีม่วง รวมเป็น ๖ สี

สีขั้นที่ ๓ (Tertiary Color) เกิดจากการนำเอาสีขั้นที่ ๑ กับสีขั้นที่ ๒ มาผสมกันทีละคู่ได้สีเพิ่มขึ้นอีก ๖ สี รวมเป็น ๑๒ สี นำมาจัดเรียงเป็นวงกลมเรียกว่า “วงจรรสี (Color Wheel)”

การนำสีไปใช้ สามารถนำไปผสมได้อีกตามความเหมาะสมของผลงานที่จะสร้างขึ้น นอกจากนี้ ยังมีวิธีการที่

ทำให้สีอ่อนแก่ลงได้อีก เช่น สีแดงผสมกับสีขาวได้เป็นสีชมพู และทำให้เข้มหรือดูมีน้ำหนักมากขึ้นโดยการผสมสีดำ ได้เป็นสีน้ำตาลเข้มหรือสีช็อกโกแลต (Chocolate Color) ทำให้ผู้สร้างงานศิลปะ และนักออกแบบ มีสีใช้เพิ่มมากขึ้นเพียงพอ กับความต้องการใช้สี ทั้งนี้เพราะสีแต่ละสีให้ความรู้สึกต่อมนุษย์แตกต่างกัน ตามหลักจิตวิทยาของสี เช่น

สีแดง	ให้ความรู้สึกตื่นเต้น เร้าใจ เตือนภัยอันตราย มีพลังอำนาจ
สีเหลือง	ให้ความรู้สึกสว่างไสว สดใส เบรียว สว่าง รสสีเหลืองมองเห็นชัดเจนในเวลากลางคืน
สีน้ำเงิน	ให้ความรู้สึกสุภาพ หนักแน่น ความเชื่อมั่น เป็นสีที่หมายถึงพระมหากษัตริย์ในธงชาติไทย
สีส้ม	ให้ความรู้สึกเร้าใจ ตื่นตัว สนุกสนาน
สีเขียว	ให้ความรู้สึกสะอาด สดชื่น เป็นธรรมชาติ ปลอดภัย ไปได้เลย จึงเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของสัญญาณไฟจราจร
สีม่วง	ให้ความรู้สึกลึกลับ คลุมเครือ มีเสน่ห์ น่าติดตาม มีเสน่ห์
สีขาว	ให้ความรู้สึกถึงความสะอาด บริสุทธิ์ ปลอดภัย กว้างไกล เป็นสีที่หมายถึงศาสนาในธงชาติไทย นอกจากนี้ นักจิตวิทยาชื่อ รูสโซ ยังเปรียบเด็กเป็นผ้าขาวบริสุทธิ์อีกด้วย
สีดำ	ให้ความรู้สึกมืดมน ลึกลับ หวาดกลัว หนักแน่น เศร้าหมอง จึงใช้เป็นสีสำหรับการไว้ทุกข์ไว้อาลัยแก่ผู้จากไป
สีทอง	เป็นสีที่ให้ความรู้สึกเป็นมงคล ความศรัทธา แสดงถึงความร่ำรวย มั่งคั่ง หลายประเทศนิยมใช้สีทองในงานมงคลต่าง ๆ

สีขาว
ใช้ในงานบวช ให้ความรู้สึก
ถึงความสะอาดบริสุทธิ์

สีทอง
ใช้ในงานแต่ง เป็นสีที่
ให้ความรู้สึกเป็นมงคล

สีแดง
ใช้ในงานแต่ง ให้ความรู้สึก
ตื่นเต้น เร้าใจ

ตัวอย่างสีที่ใช้ในงานต่าง ๆ

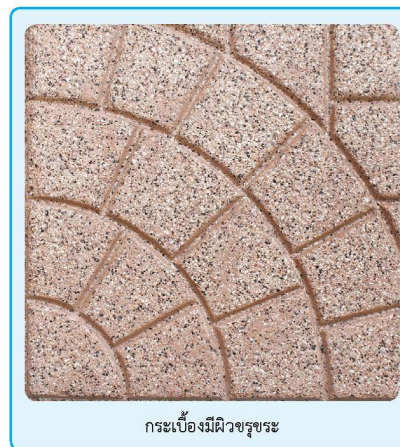
สีดำ
ทัศนศิลป์ ช่องว่างสามมิติดำและขาว
ใช้ในงานออกแบบบรรจุภัณฑ์
ให้ความรู้สึกลึกลับ ซับซ้อน มีพลังอำนาจ

ตัวอย่างสีที่ใช้ในงานออกแบบ

๕. พื้นผิว (Texture) หมายถึง ลักษณะภายนอก หรือผิวสัมผัสของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มองเห็นและสัมผัสได้ โดยทั่วไปจะมีทั้งผิวเรียบ ขรุขระ หยาด ผิวมัน ผิวด้าน ในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นผิวที่จับต้องได้จริง แต่ในงานทัศนศิลป์แขนงจิตรกรรมเป็นพื้นผิวจากการมองเห็น รวมไปถึงลวดลายต่าง ๆ ที่ทำให้ผลงานดูสวยงามมากขึ้นด้วย ผู้สร้างงานศิลปะและนักออกแบบตระหนักเป็นอย่างดีว่า ลักษณะของพื้นผิวที่แตกต่างกันจะทำให้เกิดความรู้สึกทางความงามและประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกัน

กระดาษมีผิวเรียบ

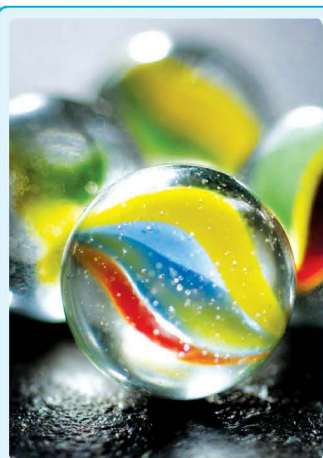

กระเบื้องมีผิวขรุขระ

พื้นผิวของวัตถุลักษณะต่าง ๆ

เคลือบพ่นผิวเรียบด้าน

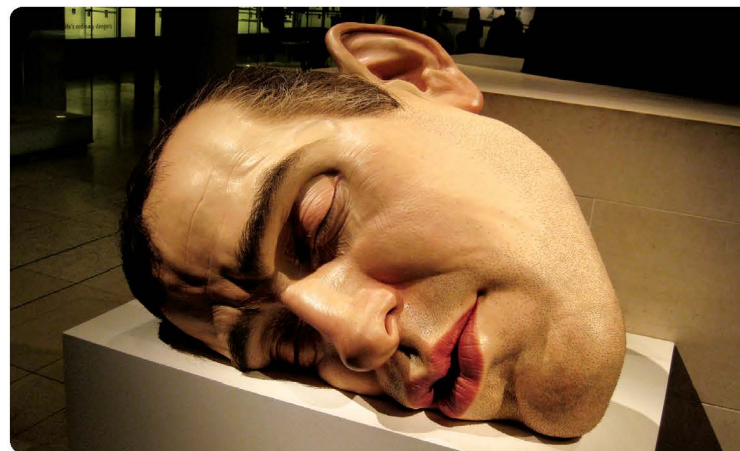

ลูกแก้วมีผิวมันวาว

(ต่อ) พื้นผิวของวัตถุลักษณะต่าง ๆ

พื้นผิวในงานจิตรกรรม ชื่อ ราตรีประดับดาว (The Starry Night) ปี ค.ศ. ๑๘๘๙ โดย ฟินเซนต์ วิลเลิม ฟัน โกท (Vincent Willem van Gogh) สื่อถึงความเหงา ความโดดเดี่ยว ความทุกข์ทรมาน และพลังความเคลื่อนไหวที่อยู่ในความหยุดนิ่งของบรรยากาศ

พื้นผิวในงานประติมากรรม ชื่อ Mask II ปี ค.ศ. ๒๐๐๑-๒๐๐๒ โดย รอน มิวเอค (Ron Mueck) จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์แห่งชาติ สหรัฐอเมริกา สื่อถึงสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้เป็นอย่างที่เห็นเสมอไป คือ เมื่อมองด้านหน้าจะเป็นใบหน้าของคนจริง ๆ ที่กำลังนอนหลับ แต่เมื่อดูด้านหลังจะกลายเป็นหน้ากาก

อาคารจอดรถของสำนักงานแคมบริดจ์ในมหาวิทยาลัยไรซ์ เมืองฮูสตัน รัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา รอบอาคารติดตั้งแผงตาข่ายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู เพื่อช่วยกรองแสง มีการพิมพ์ลายเลียนแบบฟุ่่มใบต้นไค้ ซึ่งเป็่นพืชท้องถิ่น เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เดิมไปสั้ยต้นไม้

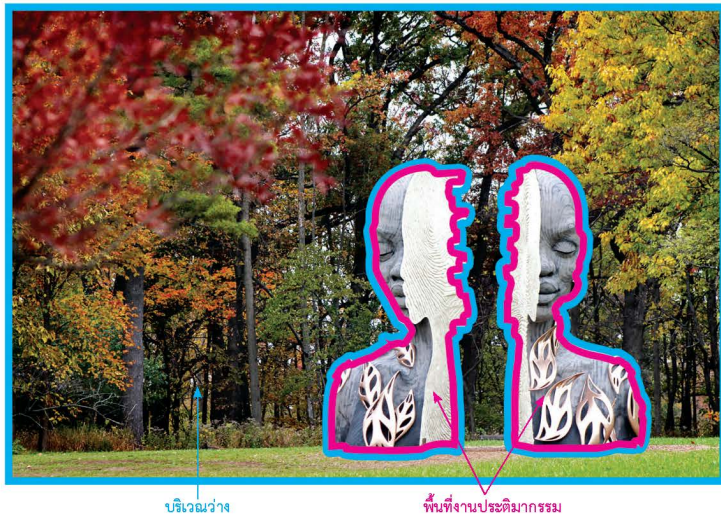
ชื่อ อาคารจอดรถของสำนักงานแคมบริดจ์ (Cambridge Office Building Garage) ปี ค.ศ. ๒๐๐๗ สถาปนิก คือ เคน ทิมเบอร์เลค (Kieran Timberlake)

๖. บริเวณว่าง (Space) หมายถึง ช่องว่างหรือพื้นที่ว่างที่ล้อมรอบพื้นที่ภาพ (รูปวาง รูปทรง) เป็นสิ่งที่ผู้สร้างงานและนักออกแบบต้องพิจารณาเพื่อให้ส่งเสริมสำคัญของภาพ โดยทั่วไปบริเวณว่างในงานทัศนศิลป์ มีดังนี้

๑) บริเวณว่างที่เป็นระยะห่างระหว่างรูปวาง หรือบรรยากาศที่โอบล้อมรูปทรง

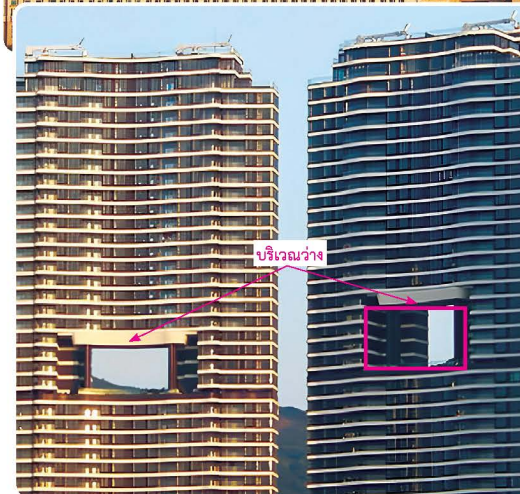

บริเวณว่างในงานจิตรกรรม ชื่อ สาวใส่ต่างหูมุก (Girl with a Pearl Earring) ปี ค.ศ. ๑๖๖๕ โดย โยฮันนิส เฟอร์เมอร์ (Johan Vermeer) ภาพสื่อถึงความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของเนเธอร์แลนด์ในยุคนั้นที่หญิงสาวธรรมดาที่มีเครื่องประดับ คือ ต่างหู และผ้าคาดมีการใช้สีน้ำเงิน ซึ่งเป็นสีล้ำค่า ราคาแพง สวมไว้ใช้กับภาพทางศาสนาและชนชั้นสูง เพื่อดึงดูดความมั่งคั่ง

บริเวณว่างในงานประติมากรรม ชื่อ Heartwood ปี ค.ศ. ๒๐๒๑ โดย แดเนียล โจนาธาน ป็อบเปอร์ (Daniel Jonathan Popper) จัดแสดงที่ Morton Arboretum สหรัฐอเมริกา ผลงานสื่อถึงความเหมือนกันของมนุษย์กับต้นไม้ โดยแกนไม้เปรียบเหมือนกระดูกสันหลังของมนุษย์ และวงปีบอกเรื่องราวในอดีตได้

๒) บริเวณว่างในรูปทรงที่มีลักษณะกลวงหรือทะลุเป็นช่องที่มีอากาศผ่านเข้าไปได้ ตัวอย่างเช่น อาคารสิ่งก่อสร้างในประเทศฮ่องกงจะยึดตามหลักฮวงจุ้ย โดยเว้นช่องตรงกลางให้อากาศผ่านได้สะดวกโดยเชื่อว่าพลังต่าง ๆ จะไหลผ่านไปได้ ในทางวิทยาศาสตร์ ช่องว่างที่ให้อากาศสามารถผ่านได้ เป็นการลดการปะทะจากแรงลม ส่วนทางความเชื่อของคนฮ่องกง เชื่อว่าเป็นช่องรับพลังโชคลาภที่ส่งผลต่อการอยู่อาศัยอย่างมีความสุข ห้องพักที่อยู่ใกล้ช่องดังกล่าวจะมีราคาแพงกว่าห้องพักอื่น ๆ

บริเวณว่างในงานสถาปัตยกรรม อาคาร Residence Bel-Air ในฮ่องกง ปี ค.ศ. ๒๐๐๔ ออกแบบโดย นอร์แมน ฟอสเตอร์ (Norman Foster) บริเวณว่างดังกล่าวเรียกว่า รูมิงกร สื่อถึงความเชื่อเรื่องโชคลาภ จึงต้องเว้นช่องว่างให้มังกรซึ่งเป็นสัตว์นำโชคที่ให้พลังด้านบวกลงไปในน้ำที่มหาสมุทรได้ ทำให้หลังบวกไหลเวียนส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

๓) บริเวณว่างในงานจิตรกรรม ที่มองดูลึกเข้าไปในภาพ เรียกว่า บริเวณว่างลวงตา หรือมิติที่ ๓ ในความรู้สึก นับเป็นความสามารถของผู้สร้างงานที่สามารถเขียนลวงตาให้ผู้ชมรู้สึกได้เห็นสิ่งที่อยู่ไกลออกไปในขณะที่ยังตามความเป็นจริง แล้วเป็นภาพที่อยู่บนพื้นระนาบเดียวกัน

บริเวณว่างในงานจิตรกรรม ชื่อ Interior of Saint Peter's, Rome ปี ค.ศ. ๑๗๕๔ โดย โจวันนี เปาโล ปานินี (Giovanni Paolo Panini) สื่อถึงความยิ่งใหญ่ของวิหารเซนต์ปีเตอร์ ซึ่งเป็นจุดแวะพักรับผู้แสวงบุญและนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังกรุงโรม

จากการศึกษาเรื่องของท่านทัศนธาตุตามที่กล่าวมา จะเห็นว่าในการสร้างงานทัศนศิลป์และการออกแบบจำเป็นต้องศึกษาให้รู้และเข้าใจเพื่อการปฏิบัติได้ตามที่ต้องการแสดงออก และควรคำนึงอยู่เสมอว่าทุกตารางนิ้วในผลงานที่สร้างขึ้นต้องผ่านการพิจารณาเป็นอย่างดีจึงจะได้งานที่มีคุณภาพ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔-๖ คน แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันหาภาพของจิตรกรที่มีชื่อเสียงมา ๑ ภาพ จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์ และอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น องค์กรประกอบของท่านธาตุของภาพนั้น และสรุปผล

๒ ความสัมพันธ์ระหว่างงานทัศนศิลป์ ทัศนธาตุ กับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นวัตถุ สิ่งของเป็นรูปธรรม (Concrete) ที่จับต้องและมองเห็นได้ เช่น อาคารบ้านเรือน สิ่งของ ต้นไม้ ดิน น้ำ เป็นต้น และสิ่งที่เป็นนามธรรม (Abstract) ตัวอย่างเช่น ความรู้ ความเชื่อ ธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น มนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมดังกล่าว จึงได้สัมผัสสิ่งเหล่านี้ตลอดเวลา มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งเชิงบวก ได้แก่ การรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาป่า ดิน น้ำ ให้มีคุณภาพ ส่งผลดีแก่คนในชุมชน เชิงลบ ได้แก่ การตัดไม้ทำลายป่า การใช้ดินจนเกิดภาวะเสื่อมโทรม น้ำเสีย ครั่นจากท่อไอเสียรถยนต์ ที่ทำให้เกิดภาวะมลพิษ อากาศเป็นพิษ เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็นลักษณะกว้าง ๆ ได้ ๒ ส่วน คือ

๑. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ ทรัพยากร เป็นต้น

๒. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน งานศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น

ธรรมชาติ + สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น = ประติมากรรมสิ่งแวดล้อม

การมองเห็น (Seeing) การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม เป็นเพราะแสงที่ส่องมาจากดวงอาทิตย์ตามที่เราเรียกกันว่า แสงแดด (Sunny) ส่องกระทบวัตถุ ผิวของวัตถุจะสะท้อนแสงดังกล่าวเข้าสู่ดวงตาของเรา โดยมีกระจกตาและเลนส์ตาที่อยู่ภายในดวงตา ทำหน้าที่หักเหแสงที่เข้ามาให้ได้โฟกัสตรงจุดรับภาพ (Retina) แล้วแปลงสัญญาณภาพเป็นสัญญาณประสาท และส่งไปยังสมองส่วนรับรู้ภาพซึ่งอยู่บริเวณท้ายทอย ทำให้เกิดการรับรู้ เรียนรู้ ครบวงจร

เราสามารถมองเห็นทัศนธาตุทั้ง ๖ ในสิ่งแวดล้อมได้ทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเอง โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ถึงแม้จะเกิดขึ้นมาเอง แต่ก็มีที่สวยงามที่เรามองเห็นหรือรู้สึกได้ เช่น ความงามของท้องฟ้า ทุ่งนา ต้นไม้ ดอกไม้ คน สัตว์ เป็นต้น ในขณะที่ทัศนธาตุที่กล่าวมาแล้วก็ยังคงเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ภาพมีความสวยงามด้วย ดังนั้น การมองเห็นทัศนธาตุในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการมองเห็นความงามและการได้สัมผัสกับความงามไปในขณะเดียวกันด้วย ดังนั้น การฝึกให้รู้จักการมองเห็นสิ่งแวดล้อมตามหลักทัศนธาตุ จึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์ การมองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างการมองเห็นทัศนธาตุในภาพดอกกุหลาบ สรุปได้ ดังนี้

ดอกกุหลาบ

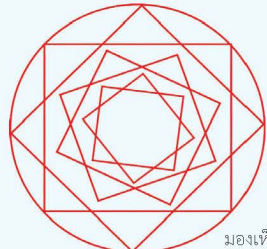

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๓-๕ คน แล้วให้แต่ละกลุ่มนำสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ มาร่วมกับอภิปรายหาทัศนธาตุ ที่มองเห็นในสิ่งแวดล้อมนั้น สรุปผล แล้วนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

มองเห็นเส้นของดอกกุหลาบ
(เส้นรอบนอก เส้นรายละเอียด)

มองเห็นรูปร่างรูปทรง

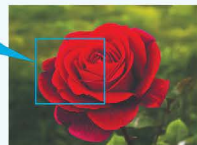
มองเห็นน้ำหนักอ่อนแก่

มองเห็นสีแดงของดอกกุหลาบ

มองเห็นพื้นผิว

มองเห็นบริเวณว่าง
ภายนอกวัตถุ

มองเห็นบริเวณว่าง
ภายในวัตถุ

สรุป

งานศิลปะเป็นสิ่งที่มีความงามประดับในสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น ๒ สาขา ได้แก่ สาขาจิตรศิลป์ และสาขาประยุกตศิลป์
ทัศนศิลป์ คือ ผลงานศิลปะที่รับรู้ด้วยการมองเห็น จับต้องได้ แบ่งเป็นหลายประเภท ได้แก่ การวาดเส้น จิตรกรรม
การพิมพ์ งานภาพถ่าย ประติมากรรม

ทัศนธาตุ คือ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของงานศิลปะ ได้แก่ เส้น รูปร่างและรูปทรง น้ำหนัก สี พื้นผิว บริเวณว่าง
เราสามารถมองเห็นทัศนธาตุทั้ง ๖ ในสิ่งแวดล้อมได้ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ถึงแม้จะเกิดขึ้นมาเอง
แต่ก็มีความสวยงามที่เรามองเห็นหรือรู้สึกได้ การมองเห็นทัศนธาตุในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการมองเห็นความงามและการได้
สัมผัสกับความงามไปในขณะเดียวกัน

กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. ให้นักเรียนรวบรวมงานทัศนศิลป์ที่มีในโรงเรียน แล้วนำมาช่วยกันแบ่งประเภทของงานทัศนศิลป์นั้น จากนั้น
ร่วมกันสรุปความรู้ แล้วบันทึกลงในสมุดบันทึก

๒. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔-๖ คน แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันมองเห็นทัศนธาตุสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในโรงเรียนกลุ่มละ
๑ อย่าง สรุปผล แล้วส่งตัวแทนนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนจะนำความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างและความกลมกลืนของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อมไปใช้
ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. งานศิลปะคืออะไร แบ่งเป็นกี่สาขา อะไรบ้าง
๒. ทัศนธาตุคืออะไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง
๓. เส้นในทัศนธาตุคืออะไร มีกี่แบบ และเมื่อนำแต่ละแบบไปใช้ในงานทัศนศิลป์จะให้ความรู้สึกอย่างไรบ้าง
๔. สีแต่ละสีให้ความรู้สึกอย่างไรบ้าง จงยกตัวอย่างมา ๕ สี
๕. ทัศนธาตุกับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างไร